

opinie & analyse

Een psycholoog moet soms beslissingen nemen die een risico inhouden: grijpt hij in als zijn patiënt vertelt dat hij iemand wil folteren, of niet? Als hij meteen het gerechtelijke apparaat inschakelt, loopt het volgens **ARIANE BAZAN** zeker fout.

Geef psychologen vertrouwen

In de zaak-Poppe kun je je afvragen of de voorzitter van het assisenhof niet te lichtzinnig van zijn macht gebruik heeft gemaakt om de persoonlijke nota's van Poppes voormalige psycholoog, Mattias Desmet, op te eisen (*DS 25 januari*). Zou dit met dezelfde voortvarendheid zijn gebeurd, mocht Desmet psychiater zijn geweest, en dus arts in plaats van psycholoog? In het laatste geval zou de rechtsbijstand vanuit de Orde der Geneesheren hem minimaal grotere bescherming hebben kunnen bieden. De psychologie is in vergelijking met bijvoorbeeld de geneeskunde een jong vakgebied, en het is wellicht daarom nog niet goed duidelijk wat de noodzaak ervan is, en hoe ze kan werken.

Wellicht is het meest courante idee van een psycholoog dat van een 'verbeterde vriend': iemand die met nog meer geduld naar je luistert en die je met zijn expertise kan bijstaan over hoe je je problemen het best oplost. In veel gevallen klopt dit niet. Waar je intiem mee worstelt, is meestal ook voor jezelf onduidelijk. Je hebt alles in het leven, en toch word je overvallen door golven van somberheid. Je houdt intens veel van je geliefde, en toch maak je keer op keer door je (vijandig, koud, vernederend ...) gedrag je verhouding stuk. Je stelt de dingen altijd zodanig uit dat je je kansen verkijkt - om een paar voorbeelden te geven.

Een goede raad en een schouderklopje helpen in zulke gevallen vaak niet. Een psycholoog kan dan soms iets anders aanbieden: hij treedt je niet tegemoet met een paternalistisch begrip, waarbij die 'herkent' wat je zegt en je vertelt wat er in 'zo'n geval' moet gebeuren. Nee, hij denkt mee na en zoekt. De aandacht wordt verlegd van de 'algemene verhaallijn' naar je precieze woorden, en plots ga je ook naar jezelf luisteren.

Bloederige gewelddromen

Op zo'n moment kantelt de verhouding veelal: je kunt nu beslissen wat je met je spreken op het spel wil zetten. Want bij dit soort spreken hoor je jezelf onvermoede dingen zeggen. Bijvoorbeeld 'eigenlijk had ik afschuw voor het slachtoffergedrag van mijn moeder', 'ik ben overdag de braafste mens, maar elke nacht heb ik bloederige gewelddromen'. En zodra de woorden uitgesproken zijn, is het bijzonder moeilijk om er verder geen rekening mee te houden. Maar net voor dat moment van de sprong is er meestal een cruciale passage: die waarbij de robuustheid van het net wordt getest. Je hele leven staat als het ware op het spel, en je wilt weten of de psycholoog kan hebben wat je nu gaat vertellen, ook al weet je zelf nog niet

ARIANE BAZAN

Wie? Psycholoog en hoogleraar klinische psychologie (ULB).

Wat? Patiënten testen hun psycholoog soms door extreme verhalen te vertellen. De psycholoog moet in zijn rol blijven, wat hij ook te horen krijgt.

wat dat precies zal zijn.

Het is op dit punt dat de psycholoog overeind moet blijven, wat de patiënt ook zegt: hij moet in de zoekende rol blijven - los van een eventuele emotionele overweldiging. Sommige mensen testen de netten door de clinicus te provoceren, sommige vertellen opzettelijk heel straffe of extreme verhalen, om tot het uiterste te testen of de psycholoog niet uit zijn rol valt.

Ik herinner me een patiënt die met een heel concreet folteringsplan kwam. Uiteraard is dat bijzonder angstigend als psycholoog. Tijdens de sessie bleef mijn aandacht gefocust op het verhaal, de details ervan, en wat die ontboezeming te betekenen had. Het afscheid was heel gespannen, ik voelde dat de patiënt met een angstige blik naar mij keek. Ik besliste hem die week nog terug te zien.

Onmiddellijk na de sessie, en ook de volgende dag, consulteerde ik, onder gedeeld beroepsgeheim, verschillende collega's en sprak ik de sessie meermaals door. In eer en geweten heb ik toen beslist geen verdere stappen te ondernemen, en de volgende sessie af te wachten - hoewel ik ook anders had kunnen beslissen. Van bij het begin van die volgende sessie kwam de patiënt op zijn woorden te-

rug om me duidelijk te maken dat hij uiteraard dat plan niet zou uitvoeren.

Ook al zei hij dat niet op die manier, hij had de robuustheid van het net getest, en ik had de test doorstaan. Daarop volgden veel sessies met details over zijn sadistische fantasieën, maar het kwam nooit tot feiten. Vanuit zijn beroepsleven getuigde de man over de meest positieve feedback over zijn gemoedelijke en minzame kwaliteiten.

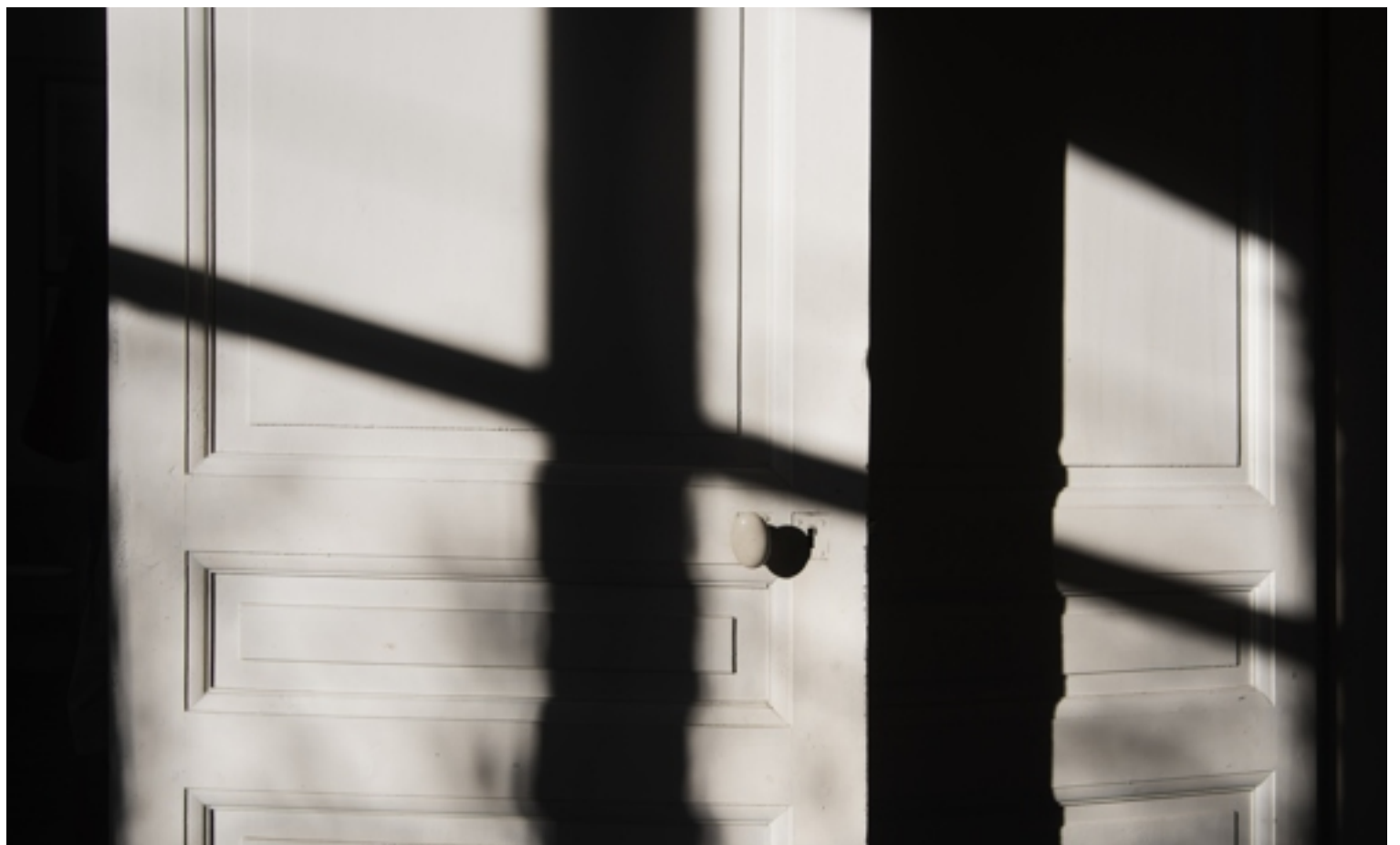
Risicomaatschappij

Ik volg wat Mattias Desmet in *De Afspraak* zei: spreken over de aandrang, voorkomt bijna altijd dat men tot handelen overgaat. Maar om die mogelijkheid te vrijwaren, moeten klinisch psychologen maatschappelijk vertrouwen krijgen. Er is geen enkele vorm van expertise die op alle mogelijke scenario's voorbereidt. Dat betekent dat een psycholoog soms, net als een kapitein of een spoedarts, op het moment zelf beslissingen moet nemen, die een risico inhouden. Weloverwogen, maar niettemin een risico. Het schijnbare 'nulrisico'-scenario houdt in dat, wanneer iemand feiten vertelt of aankondigt, onveranderlijk het gerechtelijke apparaat wordt ingeroepen. Het heeft als gevolg dat wat de maatschappij van ademgaten had voor-

zien - de ruimtes van vrij en beschermd spreken - ogenblikkelijk dichtslibt.

Dat is de paradox: het nulrisico-scenario is meteen de zekerheid dat het fout zal lopen. Om geweld te voorkomen, heeft de samenleving er dus baat bij dat die beschermde ruimtes gevrijwaard worden. We hebben het geluk dat we daartoe kunnen rekenen op de weloverwogen risico's die de klinisch professioneel in eer en geweten, in vrijheid én met verantwoordelijkheid, bereid is op zich te nemen.

Ook al zei hij dat niet op die manier, mijn patiënt had het veiligheidsnet getest, en ik had de test doorstaan

'Waar je intiem mee worstelt, is meestal ook voor jezelf onduidelijk.' © Michiel Hendryckx